

Strategie digitalizace kulturního obsahu

Úvodní informace:

Strategie digitalizace¹ kulturního obsahu na léta 2013 - 2020 (dále také jen „Strategie“) představuje cíle, které Ministerstvo kultury vnímá jako klíčové. S ohledem na rychlý technický vývoj v dané oblasti, ale také vznik a tvorbu mnoha strategických dokumentů národní i mezinárodní povahy s horizontem roku 2020, lze v následujících letech očekávat rozšíření nebo částečnou aktualizaci této Strategie. Rozmanitost kultury vyžaduje, aby tato obecná strategie byla rozpracována příslušnými koncepčními materiály z jednotlivých oblastí kultury (viz str. 4 Související dokumenty).

Digitalizaci kulturního obsahu v České republice není možno realizovat bez silných vazeb na aktuální vývoj v mezinárodním prostředí. Na evropské i mezinárodní scéně probíhají v posledních letech intenzivní snahy o maximální využití moderních komunikačních technologií k demokratizaci přístupu ke kultuře, rozvoji informační společnosti a znalostní ekonomiky, jakož i vytváření obsahu a podporu nových online služeb.

Digitalizace kulturního obsahu je vnímána jako naléhavý úkol současnosti² s ohledem na svou dvojitou funkci: nabízí vhodný způsob uchování kulturního obsahu dnes zachyceného způsobem, který může mít omezenou životnost, a současně umožňuje všeobecný přístup k digitalizovanému materiálu bez ohledu na místo jeho fyzického uložení. Digitalizovaný a digitální kulturní obsah je nebo se může stát nedílnou součástí kulturního dědictví. Je třeba vzít v úvahu, že pro plné využití tohoto potenciálu jsou nezbytné některé legislativní kroky jak v nadnárodním, tak v národním měřítku a také skutečnost, že náklady na poskytování přístupu k digitálním zdrojům v rámci poslání veřejného sektoru (školy, vzdělávací zařízení, knihovny aj.) budou vyžadovat průběžné vynakládání finančních prostředků např. na licencování digitálního obsahu.

Strategické cíle digitalizace kulturního obsahu:

Strategické cíle představují zastřešující cíle digitalizace kulturního obsahu. V příloze č. 1 jsou dále uvedeny prioritní dílčí cíle jednotlivých kulturních oblastí (památková péče, knihovny, audiovizuální a kinematografie a muzea a galerie). Dílčí cíle rozpracovávají první čtyři strategické cíle. Pro cíl mezioborové spolupráce a financování se toto rozpracování nejevilo jako účelné. Realizace některých dílčích cílů svou povahou přesahuje časové období této Strategie, tyto cíle tedy budou součástí i strategických dokumentů po roce 2020.

1. Zajištění rovného přístupu odborné i laické veřejnosti ke kulturnímu obsahu v digitální podobě

Hlavními motivy zpřístupnění kulturního a vědeckého dědictví jak národního, tak evropského v digitální podobě co nejširší tuzemské i zahraniční veřejnosti prostřednictvím zejména paměťových institucí jsou všeobecný rozvoj společnosti, vzdělávání, podpora výzkumu

¹ Digitalizací se v tomto kontextu myslí proces konverze, tvorby a uchování kulturního obsahu v elektronické podobě tak, aby kulturní obsah mohl být zobrazen prostřednictvím počítače nebo jiných zařízení.

² Digitalizace kulturního obsahu je součástí základního strategického materiálu Ministerstva kultury Státní kulturní politika ČR na léta 2009 - 2014, přijaté Usnesením vlády ze dne 19. listopadu 2008 č. 1452, a aktualizovaného plánu její implementace, schváleného usnesením vlády ze dne 9. listopadu 2011 č. 823 (zejména cíle 3.6. Digitalizace kulturního obsahu a 3.7. Vytváření podmínek pro trvalé uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů jako důležité složky kulturního dědictví).

a vývoje, zvyšování kulturního povědomí jednotlivců, podpora kulturní a jazykové rozmanitosti. Při zajištění přístupu k digitálnímu obsahu je nutné zajistit především dodržování autorských práv a práv souvisejících s právem autorským. Tam, kde ochrana těchto práv neumožňuje zpřístupnění materiálu široké veřejnosti, je vhodné zajistit možnost jeho studijního využití. Dlouhodobou ambicí Ministerstva kultury je vytvoření Národního kulturního portálu, který by mohl soustředit veškeré odkazy na kulturní obsah dostupný v elektronické podobě. Vedle těchto snah Česká republika nadále podporuje poskytování dat prostřednictvím evropské digitální knihovny Europeana, dalších evropských a světových portálů a aplikací (např. CERL-MSS³, Světové digitální knihovny provozované UNESCO a Library of Congress) a profesionálních Research Discovery Services (EBSCO, SUMMON aj.). K tomu podporuje i nadnárodní agregaci dat, využívanou zejména portálem Europeana a dalšími výše uvedenými službami v digitální knihovně Manuscriptorium, provozované Národní knihovnou České republiky. Je třeba vytvořit jasné podmínky integrace digitalizovaného kulturního obsahu do evropské digitální knihovny Europeana a zpřístupnění nejvýznamnějších dokumentů prostřednictvím Světové digitální knihovny provozované UNESCO a Library of Congress.

2. Digitalizace kulturního obsahu a shromažďování digitálních dokumentů jako součástí kulturního dědictví

Digitalizací se v tomto kontextu myslí proces konverze, tvorby a uchování kulturního obsahu v elektronické podobě tak, aby kulturní obsah mohl být zobrazen prostřednictvím počítače nebo jiných prezentačních zařízení. Nejde jen o převod zdrojových analogových dat (vč. textu) do digitální podoby, ale také o systematické budování zdrojů a tvorbu nástrojů pro práci s digitálním obsahem včetně jeho propojování a agregace do vyšších celků. Vedle analogových materiálů druhotně převáděných do digitální podoby existují i tzv. born digital dokumenty, což jsou materiály, které již přímo v digitální podobě vznikají. Stránka: 2 Také k těmto dokumentům musí být zajištěn rovný přístup. Za podmínky dodržení pravidel ochrany duševního vlastnictví je třeba digitalizovat kulturní obsah a shromažďovat digitální dokumenty, jež jsou součástí kulturního dědictví. Digitalizace musí být prováděna při zachování všech práv a zajištění maximální efektivity. Je nutné umožnit co nejširší výměnu digitalizovaného obsahu v rámci kulturních a výzkumných institucí, a to i na mezinárodní úrovni. Provedení digitalizace analogově zaznamenaných kulturních objektů nesmí být důvodem jejich skartace.

3. Bezpečné uchování digitálních dokumentů

Uchovávání digitálního obsahu musí být koncipováno tak, aby byl zajištěn přístup k digitálním dokumentům bez ohledu na možné selhání médií či změny technologií. Cílem uchovávání digitálních záznamů je přesná reprodukce ověřeného obsahu v průběhu času. K tomuto účelu dojde k vybudování centrálních datových úložišť i dalších systémů ve spolupráci s paměťovými institucemi a definování metodiky vhodných systémů dlouhodobého a bezpečného uložení dat. Pro kulturní statky, které se stávají předmětem digitalizace a patří ze své technologické podstaty ke statkům omezené fyzické životnosti, může být digitální konverze jedinou relevantní metodou jejich záchrany a dalšího zachování pro budoucí využití. V těchto případech je nutno dlouhodobě zajišťovat technické parametry digitalizovaného materiálu, aby zůstal použitelný i s ohledem na překotný vývoj

³ CERL je portálem Konsorcia evropských vědeckých knihoven, umožňujícím přístup k distribuovaným databázím obsahujícím zejména rukopisy, dále tisky, fotografie ad., viz: http://www.cerl.org/resources/cerl_portal

v záznamových a prezentačních technologiích. Současně není možno opominout otázky ukládání metadat, migrace dat a jejich formátů a ochranu digitálních objektů prostřednictvím jejich označení jedinečným identifikátorem a zabezpečením proti nežádoucí změně.

4. Vytvoření organizačních a technických předpokladů trvalého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů včetně ustavení zvláštní pracovní skupiny

Záměrem strategie je nastavení vhodných podmínek a pravidel s ohledem na dlouhodobé priority Ministerstva kultury, ale také mezinárodní závazky např. vůči EU (v současné době je např. řešen přístup k osiřelým dílům a dílům, která jsou komerčně nedostupná).

Zvláštní pracovní skupina bude fungovat jako koordinační skupina, která bude zaznamenávat pokroky naplňování strategie, shromažďovat a distribuovat metodiky digitalizace kulturního obsahu, identifikovat specializovaná digitalizační pracoviště, zprostředkovávat vzájemnou informovanost o průřezových projektech jednotlivých paměťových institucí, předcházet duplicitám a fragmentacím prostřednictvím sdílení informací. Dále sjednotí terminologii v oblasti digitalizace kulturního obsahu. Její složení umožní průběžné sledování informací o postupu digitalizace a na základě všeobecně přijatých kritérií i přímo o objemu digitalizovaného obsahu. Výstupem práce skupiny bude vytvoření souborného přehledu informací a metodik v oblasti digitalizace kulturního obsahu, jež bude sloužit zejména profesionálům v kultuře. Dále také bude zapojena do přípravy vzdělávání pracovníků v oblasti digitalizace. Nejviditelnějším výsledkem práce skupiny bude zpřístupnění kulturního dědictví v digitální podobě prostřednictvím nového Národního kulturního portálu.

5. Zajištění mezioborové spolupráce

K realizaci strategie digitalizace kulturního obsahu nelze přistupovat odděleně a pouze v rámci jednoho orgánu státní správy. Všeobecná, dlouhodobá a koncepční spolupráce s dalšími orgány státní správy, které řeší obdobné úkoly, zejména s Ministerstvem vnitra, Ministerstvem financí a Ministerstvem pro místní rozvoj⁴, je klíčová. Nezbytným předpokladem úspěchu strategie v celonárodním měřítku je intenzivní zapojení samosprávy, výzkumných organizací a soukromého sektoru.

Je nutné zdůraznit, že tato Strategie nezakládá žádné nové povinnosti v oblasti mezioborové spolupráce, kterou vnímá jako dobrovolnou, byť velmi doporučenou činnost. Ministerstvo kultury si je vědomo, že s efektivní dlouhodobou spoluprací vznikají náklady všem zapojeným subjektům.

Jako další významné partnery Ministerstvo kultury vnímá zejména Český rozhlas, Českou televizi, Národní archiv, vědecké a výzkumné instituce (zejména univerzity a Akademie věd ČR), relevantní instituce územních samosprávných celků a organizací. Bude podporována spolupráce s jednotlivými soukromými subjekty, popř. její prohloubení. Současně je vhodné spolupracovat i se zahraničními partnery, kteří mohou být nejen zdrojem inspirace v oblasti digitalizace kulturního obsahu.

6. Zajištění finančních prostředků

Digitalizace kulturního obsahu je finančně nákladná činnost a vyžaduje kvalitní technické zázemí (popř. služby) a kvalifikované personální zajištění. Ministerstvo kultury hodlá v maximální možné míře efektivně využívat stávajících kapacit a zdrojů, nejen finančních, k zajištění realizace Strategie. Podmínkou pro získání podpory z veřejných prostředků by

⁴ Výčet rezortů se odvíjí od přílohy č. 1 a uvedených nároků na mezirezortní spolupráci.

mělo být vhodné uložení výstupů projektu minimálně s přístupem pro potřeby vzdělávání, vědy a výzkumu, popř. dohoda o způsobech budoucího šíření a využití.

Ministerstvo kultury v současné době nepožaduje na realizaci Strategie finanční prostředky nad rámec svého rozpočtu, nicméně upozorňuje na široký dopad lepšího přístupu ke kulturnímu obsahu s ohledem na všeobecný rozvoj kompetencí široké veřejnosti, podporu talentu a podnícení kreativity a apeluje na zohlednění toho aspektu v dalších jednáních ohledně nastavování priorit ve financování na všech stupních veřejných rozpočtů. Současně vyslovuje naději, že některé z cílů budou moci být naplňovány i díky kohezní politice Evropské unie.

Tabulka č. 1: Výhled financování digitalizace kulturního obsahu v letech 2013-2015 z rozpočtové kapitoly Ministerstva kultury

	2013	2014	2015	Celkem
Veřejné informační služby knihoven	11 350 000	7 250 000	11 517 000	30 117 000
Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (muzea a galerie)	1 500 000	1 500 000	1 500 000	4 500 000
Národní digitální knihovna	29 775 673	29 471 586	x	59 247 260
Uplatnění principu Smart Administration v oblasti nakládání s památkovým fondem České republiky (Národní památkový ústav)	87 970 801	10 508 999	x	98 479 800
Digitalizace realizovaná Národním filmovým archívem	46 940 000	16 940 000	16 940 000	80 820 000
Interoperabilita v paměťových institucích (INTERPI) - NAKI	4 183 000	4 172 000	4 296 000	12 651 000
Česká digitální knihovna a nástroje pro zajištění komplexních digitalizačních procesů - NAKI	4 884 000	4 804 000	4 804 000	14 492 000
Archeologická mapa ČR. Systém pro sběr, správu a prezentaci dat - NAKI	5 712 000	4 772 000	4 490 000	14 974 000
Národní kulturní portál	5 000 000	25 000 000	20 000 000	50 000 000
Celkem	197 315 474	104 418 585	52 030 000	365 281 060

Digitalizace kulturního obsahu bude jako doposud realizována v rámci rozpočtové kapitoly Ministerstva kultury a nepředstavuje nové rozpočtové požadavky. Realizace digitalizace kulturního obsahu bude probíhat v rámci limitů schválených Ministerstvem financí pro rozpočtovou kapitolu Ministerstva kultury, dle možností státního rozpočtu a bude uzpůsobena finančním možnostem veřejných rozpočtů v daných letech.

Výše uvedená tabulka představuje tříletý výhled (2013 - 2015) odhadovaného rozložení výdajů z rozpočtu Ministerstva kultury určených na digitalizaci kulturního obsahu. Výhled vychází z kvalifikovaného odhadu financování digitalizace kultury v rámci střednědobého výhledu kapitoly Ministerstva kultury na dané období. Jak je zřejmé z textu Strategie, spolupráce různých institucí v oblasti digitalizace kulturního obsahu probíhá a bude probíhat jak v rovině metodické (bez dopadu na veřejné rozpočty), tak v rovině realizační (financování digitalizace a souvisejících činností).

Národní digitální knihovna a Uplatnění principu Smart Administration v oblasti nakládání s památkovým fondem České republiky jsou projekty financované ze strukturálních fondů Evropské unie, jejichž finanční čerpání je přesně rozvrženo a bude ukončeno v roce 2014. Pro rozpočet Ministerstva kultury budou tyto projekty představovat pouze 15 % uvedených výdajů, neboť 85 % by mělo být České republice zpětně proplaceno Evropskou komisí. Další

uvedené dotační programy Ministerstva kultury zároveň předpokládají spoluúčast ze strany žadatele.

Již ze strategického cíle k zajištění mezioborové spolupráce jasně vyplývá, že digitalizace kulturního obsahu musí být založena na spolupráci s nejrůznějšími subjekty. Tato spolupráce je dobrovolná, včetně zapojení do dotačních titulů Ministerstva kultury, a nároky na příslušné veřejné rozpočty tedy vycházejí čistě z rozhodnutí jejich jednotlivých správců. Dále je třeba zohlednit i možné nefinanční zapojení zejména paměťových institucí v některých projektech, tedy např. sdílením informací. Jedná se o zapojení do vytváření informačních databází, které zefektivňují péči o kulturní dědictví, jeho prezentaci a zpřístupnění odborné a laické veřejnosti.

Ministerstvo kultury bude systematicky podporovat možnosti tvorby mimorozpočtových zdrojů, zejména v podobě partnerství soukromého a veřejného sektoru, a hledat další možnosti podpory (např. tzv. norské fondy).

Dle doporučení Evropské komise o digitalizaci kulturního materiálu z října 2011 se Ministerstvo kultury zejména soustředí na respektování práv duševního vlastnictví, nevýhradnost, transparentnost procesu i dohod a možnou dostupnost prostřednictvím evropské digitální knihovny Europeana.

Související dokumenty:

Oblast digitalizace kulturního obsahu úzce souvisí, nebo navazuje na další oblasti, jakými jsou například věda, výzkum, vzdělávání, osobní rozvoj, podnikání, cestovní ruch, rozvoj měst a obcí, ochrana autorských práv, bezpečný internet zejména pro děti a mládež atd. Níže jsou uvedeny základní dokumenty národní i mezinárodní povahy, jejichž obsah je pro předkládanou Strategii určující. S ohledem na tvorbu mnoha strategických dokumentů národní i mezinárodní povahy s horizontem roku 2020 lze v následujících letech očekávat rozšíření nebo částečnou aktualizaci této Strategie.

Národní kontext:

Investice pro evropskou konkurenceschopnost: Příspěvek České republiky ke Strategii Evropa 2020 – Národní program reforem České republiky 2012

Státní politika v elektronických komunikacích (Digitální Česko) 2011 – 2015

Strategie realizace Smart Administration 2007-2015 (Efektivní veřejná správa a přátelské veřejné služby)

Státní kulturní politika 2009-2014 (resp. Státní kulturní politiky na léta 2013 -2014 s výhledem na roky 2015 – 2020)

Koncepce památkové péče v ČR na léta 2011 – 2016

Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011 – 2015 včetně internetizace knihoven

Koncepce účinnější podpory umění na léta 2007-2013

Meziresortní koncepce aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity do r. 2015⁵

⁵ Zejména část tématické priority TP 3.5 Vývoj nových technologií pro inventarizaci, digitalizaci fondů knihoven, archivů a muzeí, tvorbu databází a jejich zpřístupnění:

- a) vývoj nových metodik a technologií pro identifikaci a inventarizaci sbírkových předmětů a dokumentů,
- b) vývoj nových metodik a technologií na ochranu, restaurování a konzervaci nosičů digitálních informací,
- c) výzkum a vývoj nástrojů pro snadné vyhledávání a orientaci v digitálních datech a pro budování velkokapacitních úložišť dat pro oblast kulturního dědictví,

Mezinárodní kontext:

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/28/EU ze dne 25. října 2012 o některých povolených způsobech užití osířelých děl

Závěry Rady o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchovávání digitálních záznamů (2006/C 297/01)

Závěry Rady ze dne 20. listopadu 2008 o Evropské digitální knihovně Europeana (2008/C 319/07)

Závěry Rady ze dne 10. května 2010 o Europeana: další kroky (2010/C 137/07)

Závěry Rady ze dne 10. května 2012 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti online a o uchovávání digitálních záznamů (2012/C 169/02)

Doporučení Komise ze dne 24. srpna 2006 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchovávání digitálních záznamů (2006/585/ES)

Doporučení Komise ze dne 27. října 2011 o digitalizaci kulturního materiálu a jeho dostupnosti on-line a o uchovávání digitálních záznamů (2011/711/EU)

Sdělení Komise i2010: digitální knihovny ze dne 30.9.2005 KOM(2005) 465

Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů ze dne 28.8.2009 KOM(2009) 440 Europeana – další postup

Úmluva UNESCO o ochraně a podpoře rozmanitosti kulturních projevů (2005)

Charta UNESCO o ochraně digitálního dědictví (2003)

d) vývoj a aplikace programů pro propojení informačních sítí mezi institucemi v oblasti kulturního dědictví. Výsledkem priority budou technologie ochrany, zpřístupnění a využití kulturního dědictví v knihovnách, archivech a muzeích, včetně nových metodik a technologií na ochranu, restaurování a konzervaci nosičů digitálních informací, zahrnujících i dokumenty nehmotného kulturního dědictví.